H E T H U I S " D E O L M E N "

Tot een van de beste voorbeelden van 18e eeuwse landelijke bouwkunst in onze gemeente, dat gelukkig tot nu toe aan slopershanden is ontkomen, behoort ongetwijfeld het huis "De Olmen", op de hoek van de Gevers- en de De Kempenaerstraat.

Niettegenstaande de oorspronkelijke gevelindeling door het aanbrengen van een winkelpui sterk is gewijzigd en de oude ramen met roedeverdeling door meer moderne vensters zijn vervangen, heeft het huis zijn typisch eigentijds karakter behouden.

De stijl is uiterst sober. Ornamentiek, zoals die voorkomt aan de gevels van 18e eeuwse stadshuizen, ontbreekt hier geheel, maar desondanks maakt het huis met de brede, naar de weg gekeerde gevel, voorzien van een eenvoudige houten kroonlijst en het met blauw-zwarte pannen bedekte schilddak, nog steeds een naar dorpse maatstaf "deftige" indruk. Jammer, dat de schoorstenen op de nokhoeken werden afgebroken.

Het feit, dat dit huis door een eenvoudige dorpstimmerman werd gebouwd, dwingt respect af voor diens vakbekwaamheid en gevoel voor afmetingen en verhoudingen.

De naam "De Olmen", daterend uit de 19e eeuw, houdt de herinnering levend aan de drie zware knoestige iepebomen, die voor het huis stonden. Ze werden omstreeks 1909 gerooid.

Toen bakker Hoogeveen, de vader van de tegenwoordige eigenaar, in 1906 het huis kocht, verkeerde het - althans uitwendig - nog vrijwel in de oorspronkelijke staat; alleen de ingang, die zich voorheen aan de zijde van de Geversstraat bevond, was verplaatst naar een later aangebouwd, thans nog aanwezig portaal aan de achterzijde van het huis. De voormalige voordeur was vervangen door glazen stolpdeuren. Het lage gedeelte aan de zijde van de De Kempenaerstraat werd afzonderlijk verhuurd.

Een foto, die de Leidse fotograaf Goedeljee omstreeks 1890 van het huis "De Olmen" heeft gemaakt, laat nog een fraai stukje oud-Oegstgeest zien, dat voorgoed verloren is gegaan.

Ook een oud dorpshuis heeft zijn geschiedenis en hiervan kon het volgende worden achterhaald.

In januari 1647 kocht zekere Bartholomeus Pietersz van den Brouck, wonende te 's-Gravenhage, een stukje grond aan de zuidelijke hoek van de Voort (de "Lage" Voort, nu De Kempenaerstraat) en de Leyderwegh(nu Geversstraat), dat deel uitmaakte van een partij teelland, toebehorend aan Cornelis Maertensz van Egmont. Op dit stukje grond liet de koper een huis bouwen, dat na zijn overlijden te 's-Gravenhage namens de erf-

genamen in het openbaar werd verkocht door David Vinck, als lasthebber van vaders en regenten van het St. Nicolaas Gasthuis aldaar. De overdracht vond plaats op 4 augustus 1651; koper was Matheus Jansz van Moerbeecq.

In mei 1678 kwam het huis in het bezit van Hendrick van den Bos te Zoeterwoude, die het in februari 1694 verkocht aan Leendert IJsbrandsz van Langeveld. De nieuwe eigenaar verhuurde het aan Willem van Lexmond te Oegstgeest, die in november 1706 vergunning kreeg om in zijn woning "een glaasie bier en brandewijn" te verkopen.
Ondanks de nabije concurrentie van de waard in "het Pennemakershuisje" (ter plaatse waar nu Rooyakkers Automobielbedrijf is gevestigd) en van een tweetal herbergen in de "Vijfhuizen" (nu Leidse Buurt), schijnt Willem van Lexmond geen slechte zaken te hebben gedaan. In januari 1709 was het huis, waarin hij de tappersnering dreef zijn eigendom geworden; hij had het voor 350 gulden van Langeveld gekocht.

Even dreigde een catastrofe, toen "Die van den Geregte der Stad Leyden" begin november 1709 alle tappersnering op een afstand van 800 roeden buiten de stadsvesten verboden en de verleende vergunningen introkken. Dit verbod gold niet alleen voor Oegstgeest, maar ook voor Leiderdorp en Zoeterwoude. Oorzaak hiervan waren "de sware klagten" over de gevolgen van het inderdaad onrustbarend drankmisbruik in die dagen.

Voor een zestal herbergiers te Oegstgeest werd evenwel een uitzondering gemaakt en onder deze behoorde ook Willem van Lexmond. Op 6 november kreeg hij consent tot voortzetting van zijn bedrijf.
In mei 1722 kocht hij voor 165 gulden het huisje met erf, gelegen over de Zandsloot, aan de "Hoge" Voort (nu Endegeesterlaan) bij de Paardebrug, sedert 1804 terrein van Endegeest. Mogelijk heeft hij dit huisje, dat vlak tegenover de herberg lag, gebruikt als "dependance" ten gerieve van de vele Leidenaars, die daar op hun zondagse wandeling buiten de stad, onder het genot van een glas bier of iets pittigers, konden uitrusten.

Onder de naam "De Hollandse Tuyn" werd de herberg voor het eerst aangetroffen op een landmeterskaart uit 1726; wat later verschijnt deze naam ook in verschillende akten.

In de nazomer van 1725 is Willem van Lexmond overleden; zijn weduwe, Ariaantje van Duuren, kreeg 4 september van hetzelfde jaar vergunning tot voortzetting van de tappersnering.

Ruim anderhalf jaar later verkocht zij de herberg annex het huisje bij de Paardebrug aan Hermanus van Muysenhoff te Leiden. Gezien het voor die tijd aanzienlijke bedrag van 2800 gulden, dat Ariaantje wist te bedingen, rijst de vraag of haar man destijds zijn huis heeft laten verbouwen. Een daarvoor vereiste vergunning werd echter niet gevonden.

In maart 1728 droeg Hermanus van Muysenhoff beide percelen over aan Cornelis van der Gans te Leiden voor een som van 1600 gulden contant en een af te lossen schuld van 1200 gulden.

Niettegenstaande de nieuwe herbergier - tot meerdere attractie voor de klanten - bij de herberg een kolfbaan had laten maken, bleek hij na drie jaar niet meer bij machte aan zijn geldelijke verplichtingen te voldoen.

In december 1731 werd Mr. Isaäc de Visscher, secretaris van Oegstgeest, aangewezen als curator van de insolvente boedel. De herberg met erf, tuin en kolfbaan werd voor 1500 gulden verkocht aan Hendrik van Leeuwen te Leiden; het huisje bij de Paardebrug voor 300 gulden aan een Rijnsburger.

Na 1731 heeft het er alle schijn van dat de klandizie meer en meer is verlopen. In 1738 en 1739 verwisselde "De Hollandsche Tuyn" nog tweemaal van eigenaar en daalde de koopsom tot 1000 gulden. De laatste herbergier, Pieter van den Berg, was in 1742 genoodzaakt de herberg voor een schuld van 400 gulden over te doen aan zijn zwager Claas Claasze te Leiden, gehuwd met Maria van den Berg. Blijkbaar heeft deze hem als zetkastelein gehandhaafd; vóór 1754 werd althans geen nieuwe vergunning gevonden. Na 1754 volgden nog zes huurders van "De Hollandsche Tuyn", die consent kregen voor de herbergiers- en tappersnering.

Een van hen, Jan Pietersz van Touw, kreeg bovendien vergunning voor het uitoefenen van het schoenmakersambacht. Niettegenstaande voor hem het mes dus aan twee kanten sneed, heeft hij het maar drie jaar kunnen uithouden.

Een opvolger, Hendrik van Duuren, werd vergunning verleend om met goedvinden van de eigenaar (i.c. Claas Claasze) voor eigen rekening een nieuwe kolfbaan te laten maken, lang ± 70 en breed ± 20 voet. In oktober 1781 kreeg Pietertje Marijt, weduwe van bovengenoemde Hendrik van Duuren, vergunning tot voortzetting van de herbergiers- en tappersnering.

In juli 1786 verkocht Pieternella van den Berg, dochter van Pieter van den Berg, als erfgename van haar tante Maria, wed. van Claas Claasze, "De Hollandsche Tuyn" met toebehoren voor 1400 gulden aan Jacob Kuyer, timmerman te Oegstgeest, die inmiddels met de weduwe van Hendrik van Duuren

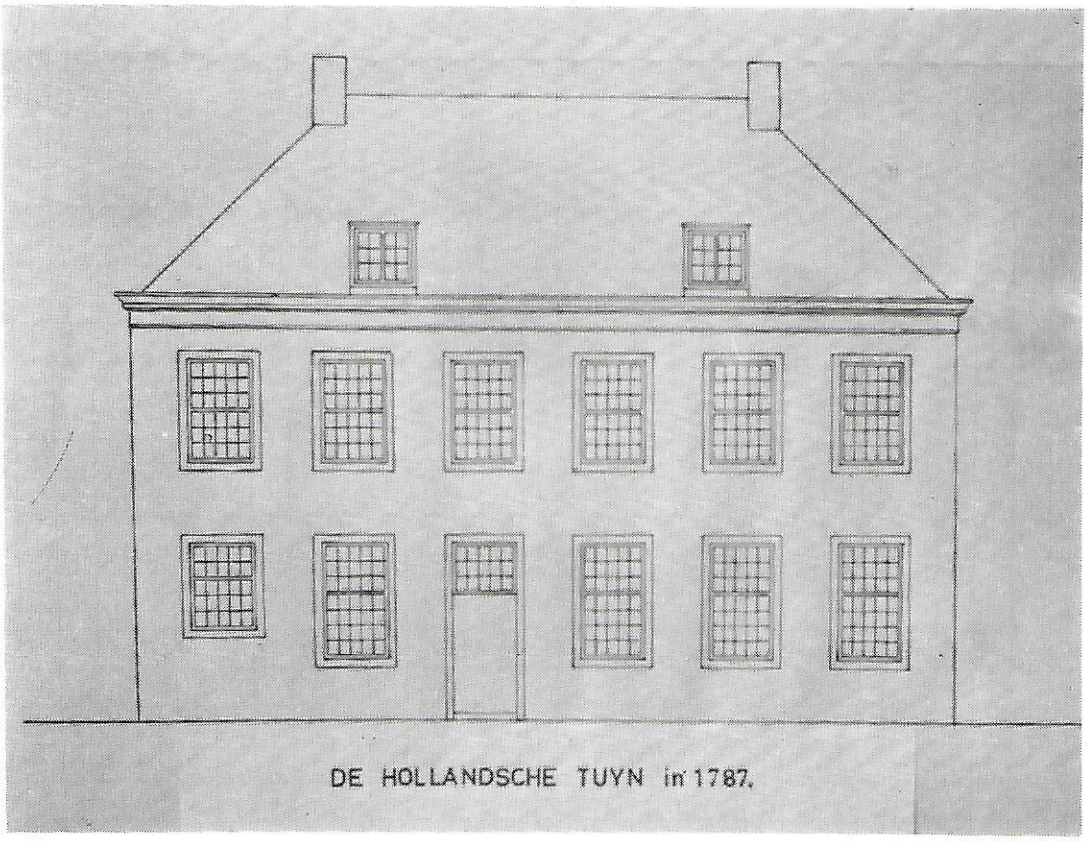

Copie van de door Jacob Kuyer overgelegde tekening bij zijn verzoek om vergunning tot verbouwing van zijn huis in 1787.

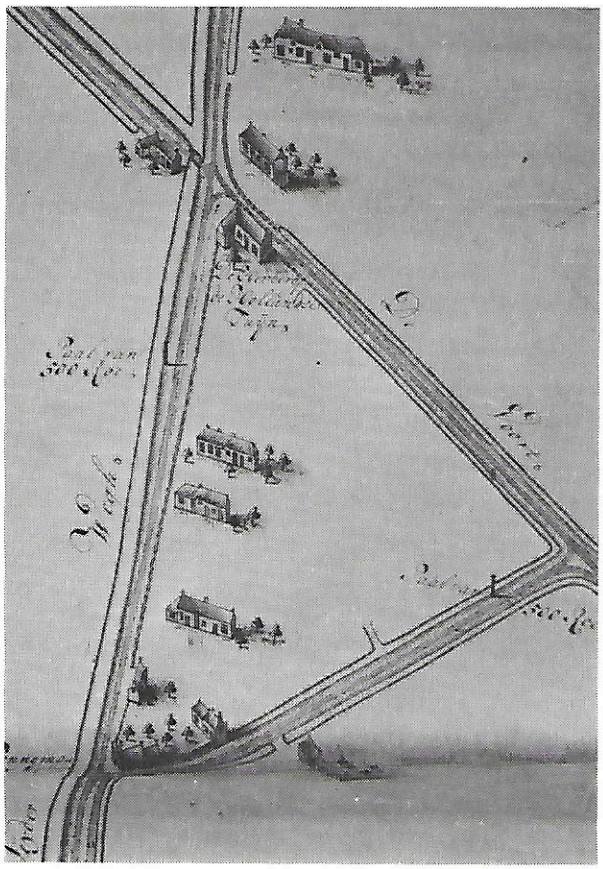

Detailfoto van een kaart van Cornelis Velsen uit 1726, aangevende de situatie van de herberg De Hollandsche Tuyn.

was getrouwd.

Reeds in januari van het volgende jaar vroeg en verkreeg hij vergunning om het voorhuis van de herberg te mogen verbouwen. Bij het verzoek was een plattegrond gevoegd en een tekening in opstand, met aangeving van de voornaamste afmetingen van het oude voorhuis en van de nieuwbouw. Deze tekening is gelukkig bewaard gebleven en wat we hierop te zien krijgen is het tegenwoordige huis "De Olmen" zoals het in 1787 werd gebouwd! Een gedeelte van het lage gebouw aan de De Kempenaerstraat zou dus nog een overblijfsel kunnen zijn van het voormalige achterhuis van "De Hollandsche Tuyn", dat buiten de verbouwing was gevallen.

Een jaar later kreeg Jacob Kuyer consent voor het houden van een timmermanswinkel en in december 1791 vergunning om op zijn erf een schuur of werkplaats te bouwen, hoog tot de nok 21 voet, lang 36 en breed 18 voet.

Als deze maten kloppen met die van het houten gebouwtje terzijde van "De Olmen" moet dit de timmermanswerkplaats van Jacob Kuyer zijn geweest.

Pietertje Marijt had uit haar eerste huwelijk met Hendrik van Duuren een dochter Niesje, die gehuwd was met de timmerman Gerrit van Wijk. Dit echtpaar, dat de herberg bij boedelscheiding had verkregen, heeft het gecombineerde bedrijf voortgezet. Niesje kreeg 15 september 1804 consent voor de herbergiers- en tappersnering, haar man op 20 oktober d.a.v. vergunning voor het uitoefenen van het timmermansambacht.

De naam "De Hollandsche Tuyn", symbolische herinnering aan de oude staatsvorm, zal in de tijd van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap wel in onbruik zijn geraakt.

Waarschijnlijk zijn de slechte tijden gedurende de Franse Overheersing oorzaak geweest dat Niesje en haar man genoodzaakt waren hun huis te belasten met een schuld van 1698 gulden 10 stuivers, voor in de jaren 1807 tot en met 1809 geleverd hout door de gebroeders Bronsgeest, destijds eigenaars van de thans nog bestaande houtzaagmolen "De Herder" aan de Haarlemmertrekvaart en van de in het begin van deze eeuw verdwenen molen "De Hooiberg" aan de Maredijk.

In oktober 1810 werd de herberg, annex timmermanswerkplaats, overdekte kolfbaan, enz., door de curatoren van de in commissie gestelde boedel van Gerrit van Wijk en Niesje van Duuren in het openbaar verkocht voor 1502 gulden. De koper was Jan Driessen, waard in "het Pennemakershuisje", die in december 1809 zijn herberg had verkocht aan Mr. Dirk Cornelis Gevers, sedert 31 december 1800 eigenaar van Endegeest.
Hiermede eindigt de geschiedenis van het huis "De Olmen".

Na het radicaal gewijzigde staatsbestel in de Franse tijd zijn de archieven van de toen opgeheven bestuursinstanties uiteraard niet verder bijgehouden, zodat mij vooralsnog geen gegevens na 1811 ter beschikking staan.